

SYSTÉMOVÁ PODPORA
INKLUZIVNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

www.inkluze.upol.cz
CZ.1.7./1.2.00/43.0003

Výstup projektu

„Systemová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR“

Hlavní partner:

Partneři:

Nákladnost vzdělávání dětí s lehkým mentálním postižením v základních školách praktických

Autoři: Mgr. Jan Klusáček, Ing. Daniel Hrstka

Editace: Mgr. Lenka Felcmanová

**Univerzita Palackého v Olomouci, Člověk v tísni, o.p.s.,
2015**

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obsah

Obsah	2
1 Úvod a cíle analýzy	3
1.1 Vymezení pojmu Základní škola praktická	4
2 Metodika a zdroje dat	5
2.1 Metody analýzy dat.....	5
2.2 Zdroje dat	5
2.2.1 Data o počtech dětí ve školách	5
2.2.2 Data o financování škol	5
2.3 Postup analýzy dat.....	6
2.3.1 Identifikace základních škol praktických.....	6
2.3.2 Výběr běžných základních škol s individuálně integrovanými žáky s LMP.....	7
2.3.3 Kalkulace výnosů z transferů na jednoho žáka.....	9
3 Analyzované školy	9
4 Transfery z veřejných rozpočtů na vzdělávání dětí s LMP	12
5 Faktory nákladnosti vzdělávání	13
6 Závěry a doporučení	18
7 Literatura a zdroje	21

1 Úvod a cíle analýzy

Děti s diagnózou lehké mentální postižení (LMP) představují největší skupinu dětí s určitým druhem zdravotního postižení v základním školství ČR (pokud nepočítáme vývojové poruchy učení a chování, které za zdravotní postižení považuje výhradně školská legislativa). Ve školním roce 2014/2015 bylo ve školních matrikách evidováno 13 961 dětí s lehkým mentálním postižením, které tvořily 45 % ze všech dětí se zdravotním postižením v základním školství a 42% ze všech dětí vzdělávaných ve speciálních třídách. Různé výzkumy a analýzy také naznačují, že četnost výskytu lehkého mentálního postižení, jehož prevalence vykazuje značné mezikrajové rozdíly, může souviset se sociálním znevýhodněním, nebo dokonce s kapacitou základních škol praktických.¹ Nabízí se tedy otázka, zda je skutečně nutné, aby se děti s touto diagnózou vzdělávaly odděleně od svých vrstevníků ve speciálních školách.

Proto jsme se v této analýze nákladnosti speciálního školství rozhodli zaměřit na nákladnost různých forem vzdělávání právě dětí s lehkým mentálním postižením (LMP). Cílem této analýzy je prozkoumat, zda a jak se liší výdaje z veřejných rozpočtů na vzdělávání jednoho žáka ve školách, kde se děti s LMP vzdělávají odděleně od ostatních dětí (tyto školy budeme označovat termínem základní škola praktická) ve srovnání s výdaji na jednoho žáka vzdělávaného formou individuální integrace ve školách hlavního vzdělávacího proudu.

Cílem analýzy je poskytnout představu o nákladnosti vzdělávání dětí s LMP vzdělávaných v základních školách praktických, ve kterých jsou vzdělávány podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání – přílohy pro vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV LMP), někdy i podle RVP ZV.

Naším cílem není, a vzhledem k charakteru dat, která jsme měli k dispozici a uplatněným metodám výzkumu ani nemůže být, vyčíslení nákladů na vzdělávání jednoho dítěte s LMP v základní škole praktické a komparovat je s náklady na vzdělávání stejného žáka formou individuální integrace ve škole hlavního vzdělávacího proudu. Naším cílem je poskytnout představu o *průměrných celkových nákladech na vzdělávání jednoho žáka v základních školách praktických ve srovnání s průměrnými náklady na jednoho žáka v základních školách hlavního vzdělávacího proudu* (pro stručnost budeme používat

¹ Viz např.: PEKÁRKOVÁ, Simona. *Nemoc bezmocných: lehká mentální retardace: analýza inteligenčního testu SON-R*. [Praha: Člověk v tísni, 2010], 1 CD-ROM. ISBN 978-80-87456-05-7.

Také dostupné z: http://www.varianty.cz/download/pdf/analysis_8.pdf

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *ZPRÁVA Z KONTROLNÍ ČINNOSTI V BÝVALÝCH ZVLÁŠTNÍCH ŠKOLÁCH* [online]. 2010 [cit. 2014-04-08]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/6e4232be-1c17-4ff8-ac72-763a23569109>

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *TEMATICKÁ ZPRÁVA - POSTUP TRANSFORMACE BÝVALÝCH ZVLÁŠTNÍCH ŠKOL VE ŠKOLNÍM ROCE 2011/2012* [online]. 2012 [cit. 2014-04-08]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/641e8e0e-36b3-4ba3-af8f-e5bf939040e2>

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *TEMATICKÁ ZPRÁVA - Žáci vzdělávaní podle RVP ZV – přílohy upravující vzdělávání žáků s LMP* [online]. 2012 [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/9140af7c-eae6-425c-b097-c43938d885c4>

KLUSÁČEK, JAN. *Nálepkování dětí diagnózou mentální postižení v České republice*. Čosiv. [online] [cit. 2015-03-12].

Dostupné z: <https://www.dropbox.com/s/1ez153t8vw9zc8v/COSIV-analyza-mentalni-postizeni-data-2014.pdf?dl=0>

AMNESTY INTERNATIONAL. *Chce to více snahy: Etnická diskriminace romských dětí v českých školách* [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/download/file/500>

termín běžná škola). Náklady na vzdělávání žáka s LMP individuálně integrovaného v běžné ZŠ budou jistě vyšší než průměrný náklad na vzdělávání jednoho žáka v dané škole, a my nemůžeme říci, jak bude velký. Nicméně informace o průměrném nákladu na vzdělávání jednoho žáka v běžné škole, kde jsou individuálně integrovány děti s LMP, je i přesto velmi užitečná, jak bude prokázáno níže.

1.1 Vymezení pojmu Základní škola praktická

Základní škola praktická je typ speciální školy pro děti s mentálním postižením uvedený v § 5 písm. f) vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů. Typový název se využívá pro účely označování a není obligatorní. Základní školy praktické nejsou evidovány ve školské statistice a velká část z nich ani nemá označení „praktická“ ve svém názvu.

Za základní školy praktické pro účely této analýzy považujeme takové školy, kde:

- 1) děti s lehkým mentálním postižením jsou vzdělávány odděleně od dětí bez tohoto druhu zdravotního postižení;
- 2) zároveň je v této škole vzděláváno jen minimum dětí s jiným druhem zdravotního postižení a jen minimum dětí je vzděláváno v oboru vzdělání základní škola speciální (takovou školu bychom považovali za základní školu praktickou a speciální);
- 3) zpravidla jsou zde děti vzdělávány podle RVP ZV s přílohou LMP, ale to není podmínkou;
- 4) klíčovým a *jediným nezbytným* kritériem pro zařazení školy do kategorie „základní škola praktická“ pro nás bylo to, že vzdělávání dětí s LMP probíhá odděleně od dětí bez této diagnózy a bez každodenního kontaktu s nimi.

Z výše uvedeného vyplývá, že stěžejním (a v podstatě jediným) kritériem pro zařazení školy do kategorie „základní škola praktická“ pro nás bylo to, že se jedná o školu, kde tvoří děti s LMP většinu a není v ní vzděláváno mnoho dětí bez zdravotního postižení ani dětí s jiným zdravotním postižením (včetně středně těžkého a těžkého mentálního postižení). Za základní školu praktickou považujeme v této analýze takovou školu, kde představují děti s LMP více než 80 procent z celkového počtu žáků ve škole.

2 Metodika a zdroje dat

2.1 Metody analýzy dat

Analýza je založena výhradně na statistické analýze dostupných kvantitativních dat (statistická analýza byla prováděna v statistickém programu SPSS). Vzhledem k povaze dat a cílům analýzy je analýza z větší části založena na metodách popisné statistiky.

Statistická významnost rozdílu v průměrných nákladech běžných škol a základních škol praktických byla testována pomocí t-testu pro nezávislé výběry.

Při analýze faktorů finanční nákladnosti byla uplatněna jednoduchá i vícenásobná lineární regrese (metodou nejmenších čtverců). V rámci regresní diagnostiky testující kvalitu modelu u vícenásobné regrese byly uplatněny následující metody:

- multikolinearita byla testována VI faktorem,
- naplnění předpokladů pro vícenásobnou regresi bylo testováno analýzou histogramu, grafu normálního rozložení a parciálních regresních grafů,
- analýza vlivných dat byla provedena analýzou standardizovaných reziduí a Cookovy vzdálenosti.

2.2 Zdroje dat

2.2.1 Data o počtech dětí ve školách

Primárním zdrojem dat o analyzovaných základních školách, z něhož jsme čerpali informace o počtech dětí ve školách, včetně počtů dětí s různými speciálními vzdělávacími potřebami, byla tzv. **školská matrika**. Jedná se o data, která každoročně zasílají všechny základní školy v ČR Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Nevycházíme tedy z žádného výběrového šetření, ale z oficiálních dat MŠMT o všech dětech v základním školství v ČR. Pracujeme s daty ze sběrů dat v **září 2013 a září 2014**. Autorský tým obdržel datový soubor s anonymizovanými daty o všech dětech se SVP v základním školství přímo od Odboru statistiky, analýz a informační strategie MŠMT.

2.2.2 Data o financování škol

Data o financování škol jsme se nejprve pokusili získat z výročních zpráv škol. Výroční zpráva byla nicméně dohledatelná pouze u 18 ze 30 základních škol identifikovaných jako základní školy praktické. Navíc v případě 12 škol se jednalo o výroční zprávy za kalendářní rok 2013, v případě šesti škol dokonce za rok 2012, pro účely analýzy jsme však potřebovali finanční data za kalendářní rok 2014. Proto jsme se rozhodli vyjít výhradně z Monitoru - informačního portálu Ministerstva financí, který umožňuje volný přístup k rozpočtovým a účetním informacím ze všech úrovní státní správy a samosprávy. Nevýhodou Monitoru je to, že neobsahuje disagregovaná data o výnosech škol z dotací krajů (na provoz) a dotací MŠMT (na mzdy pracovníků), ale pouze informaci o celkové výši výnosů z transferů ze všech veřejných rozpočtů (součtu dotací ze státního rozpočtu a z rozpočtu kraje). Provedená analýza tedy nemůže poskytnout

informaci o tom, jaká část z výdajů je vynakládána na mzdy pedagogů a jaká na provoz škol. Na druhou stranu mají data z Monitoru několik výrazných výhod:

- V Monitoru jsou k dispozici data za všechny školy identifikované jako ZŠ praktické i běžné ZŠ (vyjma Soukromé ZŠ Praktické Teplice, s.r.o.).
- Jsou k dispozici data za rok 2014, což umožňuje provést potřebné výpočty, protože data o počtu dětí ve školách máme taktéž za rok 2014.
- Spolehlivost dat vzhledem k tomu, že zdrojem je Ministerstvo financí (u finančních dat ve výročních zprávách je výrazně větší riziko chybovosti i metodologické nejednotnosti).

U všech analyzovaných základních škol byl v aplikaci Monitor vygenerován výkaz zisku a ztráty. Informace o výši prostředků z veřejných rozpočtů vynakládaných na fungování škol byla čerpána z položky „B. IV.2. Výnosy vybraných místních vládních institucí z transferů“ (řádek 26). V tomto řádku uvedená částka zahrnuje všechny příjmy škol z veřejných rozpočtů bez ohledu na zdroj. To je velmi podstatné zejména ve vztahu k běžným základním školám, kde jsou vzdělávány děti s LMP formou individuální integrace. Náklady na vzdělávání těchto žáků mohou být hrazeny nejen z přímé dotace MŠMT na vzdělávání a dotace zřizovatele na provoz, ale i například z rozvojových programů MŠMT nebo jinou cestou z veřejných rozpočtů. Jak bylo řečeno, položka „B. IV.2. Výnosy vybraných místních vládních institucí z transferů“, se kterou jsme pracovali, je součtem všech transferů směřovaných škole. Není tedy možné, aby nastala situace, že veřejné rozpočty financují vzdělávání dětí s LMP v běžné škole ještě nějakou jinou cestou, která nám unikla, a námi vyčíslené průměrné náklady tak byly neúplné.

2.3 Postup analýzy dat

2.3.1 Identifikace základních škol praktických

Jak bylo uvedeno výše, základní školy praktické nejsou ve školské statistice nijak evidovány. Vzhledem k tomu, že pro zařazení školy do kategorie *základní škola praktická* (ZŠP) bylo stanoveno kritérium minimálního podílu 80 procent žáků s LMP ve škole, postupovali jsme při identifikaci ZŠP tak, že jsme provedli agregaci dostupných dat o žácích v základním školství na úroveň škol a vypočetali podíl dětí s LMP ve školách v základním školství v ČR. Následně jsme seřadili školy v základním školství v ČR sestupně podle podílů dětí s LMP ve škole od těch s největším podílem. Ukázalo se, že ve školním roce 2014/2015 bylo v základním školství v ČR 55 škol, kde děti s LMP tvořily 80 procent a více žáků školy.

Avšak vzhledem k tomu, že v Monitoru jsou uváděny výnosy z transferů pouze za právní subjekt jako celek, bylo možné vyčíslit průměrné výnosy z transferů na jedno dítě ve škole, pouze u základních škol praktických, které jsou samostatným právním subjektem, a nejedná se například o mateřskou školu a základní školu praktickou nebo základní školu praktickou a střední školu sloučenou v jeden právní subjekt. Základních škol, které jsou samostatným právním subjektem a podíl dětí s LMP tvoří více než 80 %

žáků školy, bylo 30. U těchto 30 škol tedy byla provedena analýza průměrných celkových nákladů na vzdělávání jednoho žáka.²

Z popsaného postupu identifikace základních škol praktických je zřejmé, že *se nejedná o výběr základních škol praktických, ale o všechny základní školy praktické, které jsou samostatným právním subjektem, pokud budeme za základní školu praktickou považovat školu, kde tvoří žáci s diagnózou LMP 80 a více procent žáků školy.*

2.3.2 Výběr běžných základních škol s individuálně integrovanými žáky s LMP

Základních škol, kde je formou individuální integrace v běžné třídě vzděláváno alespoň jedno dítě s diagnózou LMP, bylo ve školním roce 2014/2015 v České republice 807. Z tohoto počtu jsme se rozhodli vybrat stejný počet škol, jaký byl identifikovaný počet základních škol praktických – tedy 30 škol.

Naším hlavním cílem bylo, aby náš vzorek 30 škol byl reprezentativní ve vztahu k oněm 807 školám, pokud jde o to, jakou část z žáků školy tvoří individuálně integrované děti s LMP (aby se například nestalo, že máme ve vzorku více škol s vysokým podílem dětí s LMP nebo naopak). Proto jsme provedli výběr vzorku škol metodou kvótního výběru na základě kvóty podílu individuálně integrovaných dětí s LMP ve škole.

Rozdělení 807 škol, kde se vzdělává alespoň jedno dítě s LMP formou individuální integrace, do kategorií podle podílu žáků s LMP ve škole zachycuje tabulka č. 1.

Tabulka č. 1: Školy s individuálně integrovanými žáky s LMP podle podílu těchto žáků ve škole

Podíl individuálně integrovaných žáků s LMP ve škole	Počet škol	Procent	Kumulativních procent
do 1 %	462	57,2	57,2
1 - 2,5 %	202	25,0	82,3
2,5 - 5 %	90	11,2	93,4
5 - 10 %	47	5,8	99,3
více než 10 %	6	,7	100
Celkem	807	100	

Jak je vidět z tabulky č. 1, podíl dětí s LMP je ve většině základních škol, které individuálně integrují děti s LMP, nízký. U více než poloviny škol tvoří individuálně integrovaní žáci s LMP méně než jedno procento z žáků školy. Tomu jsme přizpůsobili výběr vzorku.

Avšak důležitým kritériem reprezentativnosti výběru škol, bylo i to, jaká část z dětí s LMP je vzdělávána ve školách s různým podílem dětí s LMP. Očekávali jsme, že ačkoli

² Jedna z těchto 30 škol byla Soukromá základní škola praktická Teplice, s.r.o., v jejímž případě nejsou údaje o financování evidovány v Monitoru, proto byla do analýzy zařazena Základní škola praktická Česká Třebová, přestože děti s LMP netvořily celých 80 procent žáků školy, ale 79,07 procent (považovali jsme za vhodnější takto doplnit skupinu analyzovaných škol o školu, která těsně nesplňuje kritérium 80 procent žáků s diagnózou LMP, aby byl počet analyzovaných škol 30).

v případě 57 procent škol tvoří děti s LMP méně než jedno procento žáků školy, z individuálně integrovaných dětí s LMP se v těchto školách bude vzdělávat menší část. Tento předpoklad se potvrdil, jak je zřejmé z tabulky č. 2. Ve školách, kde tvoří děti s LMP méně než 1 procento žáků školy, se vzdělávalo pouze o něco více než čtyřicet procent z celkového počtu individuálně integrovaných dětí s LMP.

Tabulka č. 2: Počty individuálně integrovaných dětí s LMP podle podílu těchto dětí ve škole

Podíl individuálně integrovaných dětí s LMP ve škole	Počet žáků	Procent	Kumulativních procent
do 1 %	589	41,3	41,3
1 - 2,5 %	446	31,3	72,6
2,5 - 5 %	220	15,4	88,0
5 - 10 %	145	10,2	98,2
více než 10 %	26	1,8	100
Celkem	1 426	100	

Z výše uvedeného důvodu jsme při výběru škol zohlednili jak počty škol podle podílů dětí s LMP ve škole, tak rozložení individuálně integrovaných dětí s LMP do škol podle jejich podílů ve škole. Vzorek 30 vybraných škol byl z hlediska podílu dětí s LMP ve škole rozdělen způsobem, který zachycuje tabulka č. 3.

Tabulka č. 3: Rozdělení vzorku 30 analyzovaných škol podle podílu žáků s LMP ve škole

Podíl individuálně integrovaných dětí s LMP ve škole	Počet škol ve vzorku
do 1 %	12
1 - 2,5 %	9
2,5 - 5 %	6
5 - 10 %	3
Celkem	30

Proces výběru probíhal tak, že jsme 807 škol, kde se vzdělávají děti s diagnózou LMP formou individuální integrace, rozdělili do čtyř skupin uvedených v tabulce č. 3 podle podílu dětí s LMP ve škole a z každé skupiny vybrali metodou náhodného výběru počet škol, který je uveden v tabulce č. 3. V případech, kdy byla metodou náhodného výběru vybrána základní škola spojená s mateřskou školou, které byly spojené v jeden právní subjekt, byla místo ní vybrána základní škola, která je samostatným právním subjektem. V případě spojení mateřské a základní školy v jeden právní subjekt nebylo možné, vzhledem k datům, která jsme měli k dispozici, vyčíslit náklady na vzdělávání jednoho žáka v ZŠ.

2.3.3 Kalkulace výnosů z transferů na jednoho žáka

Při kalkulaci výnosů z transferů přepočtených na jednoho žáka jsme museli vyjít z toho, že v Monitoru je k dispozici informace o výši transferů z veřejných rozpočtů v kalendářním roce 2014, avšak údaje o počtech dětí ve škole jsme měli k dispozici podle stavu v září 2013 a září 2014. Počet dětí ve škole v kalendářním roce 2014 jsme tedy museli dopočítat. Vypočítali jsme jej jako vážený průměr počtu dětí v září 2013 a v září 2014. Vzhledem k tomu, že prvních 8 měsíců roku 2014 byl ve školách stejný počet dětí jako v září 2013, zatímco poslední 4 měsíce roku 2014 byl ve školách počet dětí podle stavu ze září 2014, přiřadili jsme při výpočtu váženého průměru počtu dětí v září 2013 váhu 2, počtu dětí v září 2014 váhu 1. Matematickým vzorcem lze náš postup pro výpočet váženého počtu dětí vyjádřit následovně:

$$\text{Poč}_v = (2\text{Poč}_{13} + \text{Poč}_{14}) / 3$$

Výnosy z transferů na jednoho žáka ve škole v roce 2014 jsme spočítali jako podíl výnosů z transferů školy a váženého počtu dětí.

3 Analyzované školy

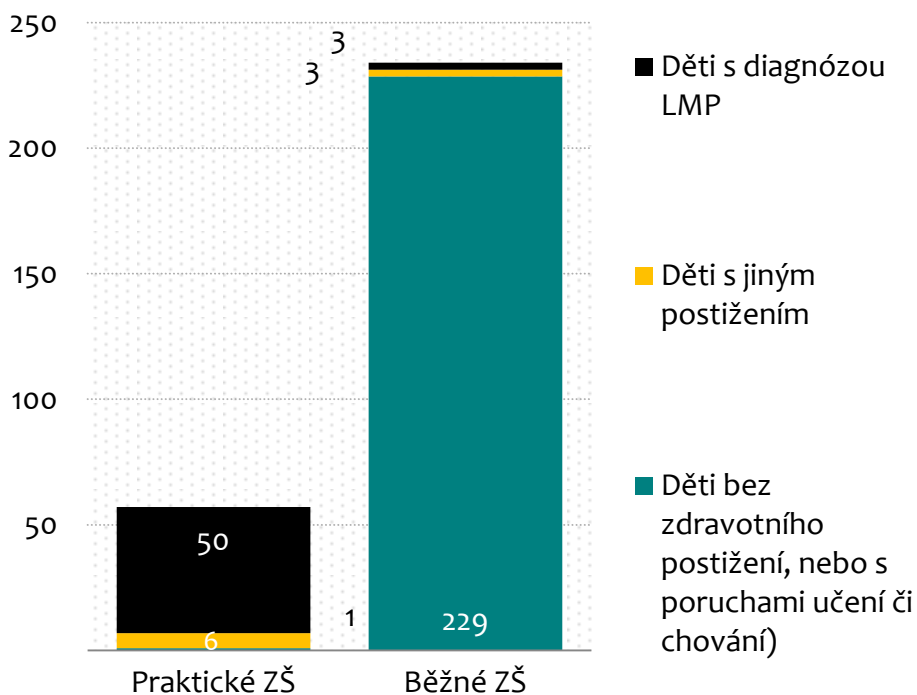
Počty analyzovaných škol v jednotlivých krajích byly následující:

Tabulka č. 4: Počty analyzovaných škol v krajích ČR

Kraj	ZŠ Praktická	Běžná ZŠ
Praha	1	3
Středočeský kraj	5	4
Jihočeský kraj	2	3
Plzeňský kraj	3	4
Ústecký kraj	4	4
Liberecký kraj	3	1
Královehradecký kraj	3	1
Pardubický kraj	1	1
Kraj Vysočina	1	1
Jihomoravský kraj	1	3
Olomoucký kraj	1	0
Zlínský kraj	1	2
Moravskoslezský kraj	4	3
Celkem	30	30

Průměrné počty dětí s různými speciálními vzdělávacími potřebami v analyzovaných školách jsou zachyceny v grafu č. 1.

Graf č. 1: Průměrný počet dětí v analyzovaných školách

Jak je vidět z grafu, v základních školách praktických se v průměru vzdělávalo celkem pouze 57 dětí, zatímco v běžných školách s individuálně integrovanými dětmi s LMP to bylo 234 dětí. V běžných školách byly v průměru tři individuálně integrované děti s LMP a tři děti s jiným druhem zdravotního postižení (do tohoto počtu nebyly zahrnuty děti s vývojovými poruchami učení a chování). Ve sledovaných základních školách praktických bylo v průměru 6 dětí s jiným druhem zdravotního postižení a 1 dítě bez zdravotního postižení.

Tabulka č. 5 zachycuje percentily a další statistiky. Ukázalo se, že základní školy praktické jsou opravdu malými školami. Tři čtvrtiny z nich mají do 67 žáků, devadesát procent z nich do 102 žáků. Ani analyzované běžné ZŠ s individuálně integrovanými dětmi s LMP nepatřily ke školám s velkým počtem žáků. Polovina z nich měla méně než 192 žáků.

Tabulka č. 5: Počty a podíly žáků s různými speciálními vzdělávacími potřebami v analyzovaných školách

Typ školy	Proměnná	Průměr	Percentil				
			10	25	Medián	75	90
Základní škola praktická	Vážený počet dětí	57,1	27,9	35,9	50,8	66,6	101,5
	Vážený počet dětí s LMP	50,2	24,2	33,3	43,3	57,1	94,5
	Vážený počet dětí s jiným postižením	6,0	0,1	1,6	5,0	9,4	13,7
	Vážený počet dětí bez postižení či s poruchami učení nebo chování	0,9	0,0	0,0	0,0	1,4	4,2
	Podíl dětí s LMP	87,9 %	80,1 %	82,7 %	86,3 %	92,4 %	99,6 %
	Podíl dětí s jiným zdravotním postižením	10,2 %	0,3 %	4,0 %	11,1 %	15,3 %	18,1 %
	Podíl dětí bez zdravotního postižení nebo s poruchami učení a chování	1,9 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	2,7 %	8,8 %
Běžná základní škola	Vážený počet dětí	234,1	66,0	97,0	191,5	355,8	484,9
	Vážený počet dětí s diagnózou LMP	2,8	0,4	1,0	1,5	4,2	5,6
	Vážený počet dětí s jiným postižením	2,7	0,0	0,9	1,5	4,1	8,9
	Vážený počet dětí bez postižení či s poruchami učení nebo chování	228,6	61,8	90,8	181,2	338,5	474,3
	Podíl dětí s diagnózou LMP	1,8 %	0,2 %	0,4 %	1,0 %	2,6 %	5,0 %
	Podíl dětí s jiným zdravotním postižením	1,4 %	0,0 %	0,4 %	0,8 %	2,1 %	3,8 %
	Podíl dětí bez zdravotního postižení nebo s poruchami učení a chování	96,9 %	93,8 %	95,0 %	97,2 %	98,7 %	99,5 %

Celkové počty dětí vzdělávaných v 30 analyzovaných školách byly následující:

Tabulka č. 6: Celkové počty dětí v analyzovaných školách

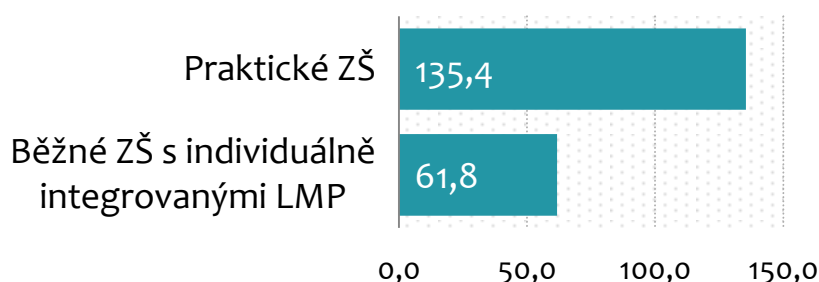
	ZŠ praktické	Běžné ZŠ
Celkový počet dětí	1 713	7 021
Počet dětí s LMP	1 506	84
Počet dětí s jiným druhem postižení	179	80
Počet dětí bez postižení (či s vývojovými poruchami učení a chování)	28	6 857

4 Transfery z veřejných rozpočtů na vzdělávání dětí s LMP

Celkové výnosy z transferů třiceti základních škol praktických v roce 2014 byly 230 100 000 Kč. V případě třiceti analyzovaných běžných základních škol činily výnosy z transferů celkem 392 819 000 Kč.

Výnosy z transferů z veřejných rozpočtů na jednoho žáka školy byly v roce 2014 v případě **základních škol praktických v průměru 135 400 Kč**, v případě **běžných základních škol s individuálně integrovanými žáky s LMP 61 800 Kč**.

Graf č. 2: Průměrné výnosy z transferů na jednoho žáka na rok (v tisících Kč)

Průměrné výnosy z transferů na jednoho žáka tedy byly v případě základních škol praktických o 73 600 Kč ročně vyšší než průměrné výnosy z transferů na jednoho žáka u běžných základních škol s individuálně integrovanými žáky s LMP. Průměrné výnosy z transferů základních škol praktických byly 2,2 násobkem průměrných výnosů běžných škol.

Rozdíl v průměrných výnosech z transferů na jedno dítě mezi běžnými ZŠ a ZŠP je statisticky významný na hladině významnosti $p < 0,0001$ (testováno t-testem pro nezávislé výběry). Riziko, že rozdíl vznikl náhodou a neobjevil by se, pokud bychom například vybrali jiných třicet běžných škol, je tudíž menší než jedna tisícina procenta, tedy nulové.

Další statistiky týkající se výnosů z transferů na jednoho žáka jsou zachyceny v tabulce č. 7.

Tabulka č. 7: Výnosy z transferů na jednoho žáka v roce 2014 v tisících Kč

Typ školy	Průměr	Percentil				
		10	25	Medián	75	90
Základní škola praktická	135,4	110	116	135	146	152
Běžná základní škola s individuálně integrovanými dětmi s LMP	61,8	45	50	58	70	85

Jak je vidět z tabulky č. 7, výnosy z transferů na jednoho žáka byly vyšší než 85 tisíc Kč ročně pouze u 10 procent běžných základních škol s individuálně integrovanými žáky s LMP, zatímco pod 110 tisíc Kč ročně se dostalo pouze 10 procent základních škol praktických. Lze tedy říci, že průměrné výnosy z transferů na jednoho žáka v běžných základních školách se ani u škol s nejvyššími náklady na žáka neblížily hodnotám základních škol praktických.

5 Faktory nákladnosti vzdělávání

Kromě výše provedené analýzy výnosů z transferů, byla provedena i analýza faktorů nákladnosti, jejímž cílem bylo odpovědět na následující otázky:

Rostou výnosy z transferů na jednoho žáka s tím, jak klesá celkový počet žáků ve škole?

Rostou výnosy z transferů na jednoho žáka s tím, jak roste podíl žáků s LMP ve škole?

Rostou výnosy z transferů na jednoho žáka s tím, jak roste podíl žáků s jiným druhem zdravotního postižení ve škole?

Klesají výnosy z transferů na jednoho žáka s tím, jak roste podíl žáků bez zdravotního postižení ve škole?

Nejprve jsme provedli analýzu zvláště pro základní školy praktické a pro běžné školy s individuálně integrovanými dětmi s LMP metodou jednoduché lineární regrese, protože vzhledem k nízkému počtu případů by nebylo vhodné provádět vícenásobnou regresi s více vysvětlujícími proměnnými.

V tabulce č. 8 jsou shrnuty výsledky provedených analýz – hodnoty koeficientu determinace R^2 v případě provedení jednoduché regrese s jednotlivými faktory jako vysvětlující proměnnou a výnosy z transferů na jedno dítě jako závislou proměnnou.

Tabulka č. 8: Shrnutí výsledků provedených jednoduchých regresních analýz

Faktor	Hodnoty koeficientu determinace (R ²)		Komentář
	ZŠ praktická	Běžná ZŠ s individuálně integrovanými dětmi s LMP	
Počet dětí ve škole	,23	,437**	Běžná ZŠ: více dětí ve škole => nižší náklady ZŠP: více LMP => nižší náklady
Podíl dětí s diagnózou LMP ve škole	,141*	,153*	Běžná ZŠ: více LMP => vyšší náklady
Podíl dětí s jiným zdravotním postižením ve škole	,004	,132*	Běžná ZŠ: více dětí s postižením ve škole => vyšší náklady
Podíl dětí bez zdravotního postižení (nebo s poruchami učení a chování)	,327*	,113	ZŠP: více dětí bez zdravotního postižení ve škole => vyšší náklady

Poznámka: závislá proměnná: výnosy z transferů na jednoho žáka

* p < ,05 ** p < ,001

Ukázalo se, že se výnosy z transferů na jednoho žáka skutečně klesají s tím, jak roste celkový počet žáků školy. Jedná se o statisticky významný výsledek na hladině významnosti 99,9 % (p < ,001). Avšak platí to pouze v případě běžných škol. Souvislost mezi počtem dětí ve škole a náklady na žáka v běžných školách není silná, ale středně silná. Počet dětí ve škole v běžných školách vysvětloval 44 procent z variace ve výnosech z transferů na jednoho žáka. Průměrné náklady na vzdělávání jednoho žáka sice klesají s tím, jak roste velikost školy, ale významný vliv na průměrné náklady na žáka mají i jiné faktory než velikost školy. Ačkoli větší školy mají většinou nižší náklady na žáka, existují velké školy s relativně vysokými náklady na žáka a malé školy s relativně nízkými náklady na žáka. Jaké další faktory ovlivňují průměrné náklady na žáka u běžných škol, však nebylo předmětem tohoto výzkumu.

Naopak v případě základních škol praktických se ukázalo, že počet dětí ve škole není vůbec důležitou determinantou výnosu z transferů na jednoho žáka. Pozorného čtenáře toto zjištění nicméně nepřekvapí, protože již z předcházejících kapitol je zřejmé, že výnosy z transferů na jednoho žáka byly v případě základních škol velmi různé, ačkoli většina z nich je podobně velká.

Podíl dětí s LMP ve škole sice měl statisticky významný (na hladině významnosti 95 %) vliv na výnosy z transferů na jednoho žáka, souvislost mezi těmito dvěma proměnnými nicméně byla velmi slabá jak v případě ZŠ praktických, tak běžných základních škol.

Stejně slabá byla souvislost mezi podílem dětí s jiným druhem zdravotního postižení ve škole a výnosy z transferů na jednoho žáka. Toto je významné zejména ve vztahu k základním školám praktickým, kde bychom očekávali, že náklady na žáka budou růst s tím, jak roste podíl dětí s jinými (většinou závažnějšími) druhy zdravotního postižení ve škole. Ukázalo se však, že tato hypotéza neplatí. Je ovšem možné, že výsledek je ovlivněn skutečností, že podíl dětí s jiným zdravotním postižením v námi analyzovaných školách byl relativně nízký, a kdyby se dostal například na třetinu, již by se to v průměrných výnosech z transferů na jednoho žáka možná projeвило.

Překvapivým zjištěním bylo to, že v případě základních škol praktických výnosy z transferů s rostoucím podílem dětí bez zdravotního postižení ve škole neklesaly, ale naopak stoupaly. Mezi podílem dětí bez postižení ve škole a výnosy z transferů na jednoho žáka byla v případě základních škol praktických středně silná souvislost, statisticky významná na hladině významnosti 95 %. Svým způsobem překvapivé je i zjištění, že v případě běžných škol neklesají výnosy z transferů na jednoho žáka s rostoucím podílem dětí bez zdravotního postižení. Toto nicméně může být dáno relativně nízkými podíly dětí se zdravotním postižením v analyzovaných školách pohybující se v řádu jednotek procent.

Výsledky provedené analýzy faktorů nákladnosti můžeme shrnout následovně:

Výnosy z transferů na jednoho žáka u základních škol praktických nesouvisí s jejich velikostí a nemá na ně vliv ani struktura žáků z hlediska jejich speciálních vzdělávacích potřeb. Na nákladnost vzdělávání v různých základních školách praktických mají zřejmě vliv jiné faktory.

Výnosy z transferů na jednoho žáka u běžných škol nepřekvapivě rostou s tím, jak klesá velikost školy. Podíl dětí s různými druhy zdravotního postižení ve škole na průměrné výnosy z transferů na jednoho žáka prakticky nemá vliv (pokud se podíl individuálně integrovaných dětí pohybuje v řádu jednotek procent).

V poslední fázi jsme provedli vícenásobnou lineární regresi zaměřenou na vysvětlení variace ve výnosech z transferů mezi všemi šedesáti analyzovanými školami.

Závislá proměnná byla výnosy z transferů na jednoho žáka na jeden měsíc výuky (výnosy na rok děleno 10). Vysvětlujícími proměnnými byl vážený počet dětí (ve stovkách), podíl dětí s jiným druhem zdravotního postižení ve škole a to, zda se jednalo o běžnou ZŠ, nebo ZŠ praktickou.

Ukázalo se, že model zahrnující výše uvedené proměnné jako prediktory dokáže vysvětlit plných osmdesát procent variace ve výnosech z transferů na jednoho žáka ($R^2=,798$) na hladině významnosti 99,9 % ($p < ,001$).

Diagnostika kvality modelu ukázala, že model je kvalitní. Nadměrná multikolinearita se nevyskytla, VI faktor se u ani jedné proměnné nepřiblížil hodnotě 10 (nejvyšší hodnota byla 2,48). Analýza vlivných případů ukázala, že standardizovaný reziduál byl pouze ve dvou případech vyšší než 2 a Cookova vzdálenost ani v jednom případě nepřesáhla

hodnotu 1 (nejvyšší hodnota byla 0,5). Z vygenerovaných histogramů, grafu normálního rozložení i parciálních regresních grafů bylo zřejmé, že předpoklady lineární regrese byly dodrženy.

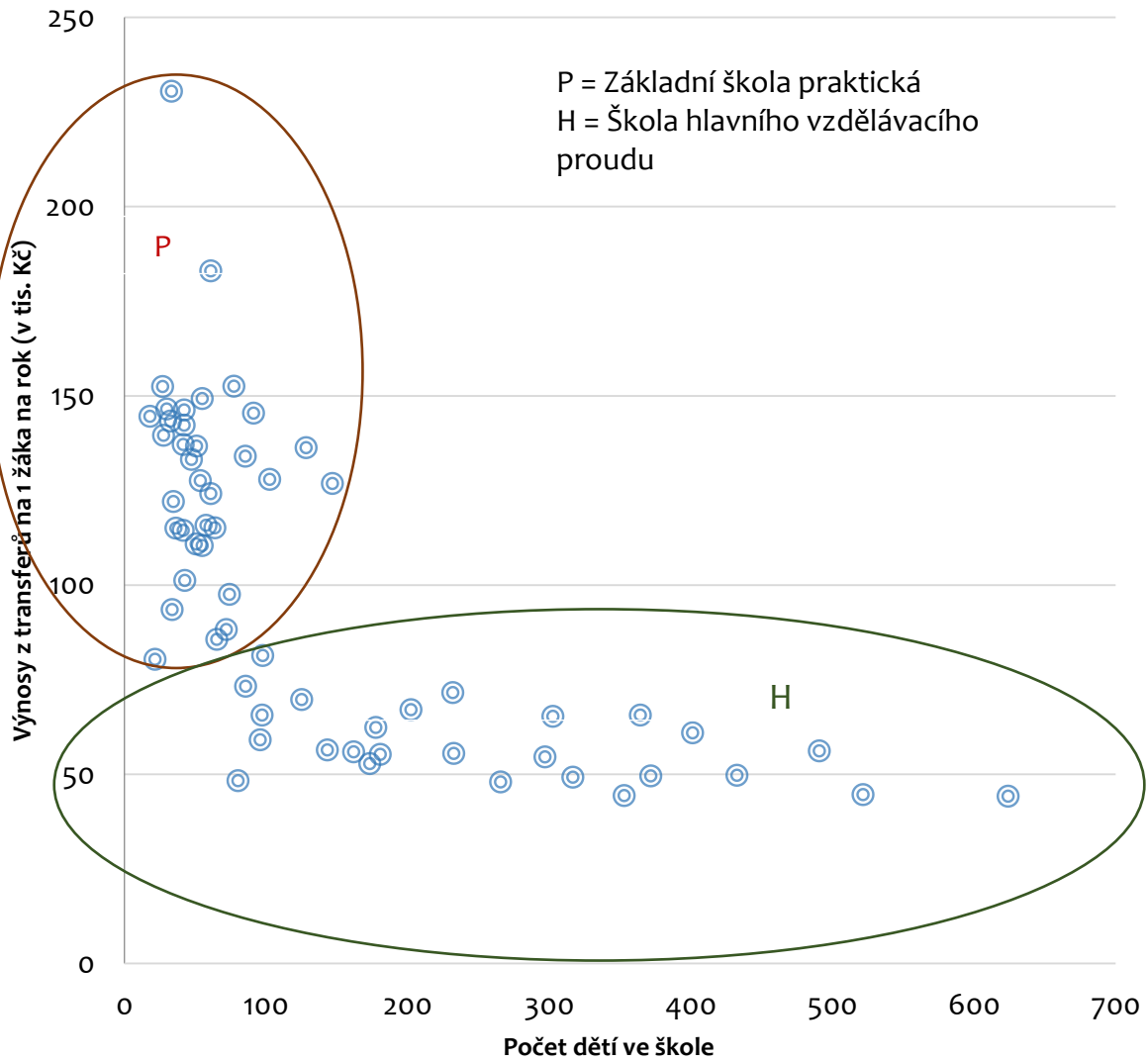
V tabulce č. 9 jsou zachyceny koeficienty pro jednotlivé vysvětlující proměnné.

Tabulka č. 9: Faktory výnosů z transferů na jednoho žáka

	B	SE B	β
Konstanta	7,527	,645	
Vážený počet dětí (stovky)	-,596	,227	-,202*
Podíl dětí s jiným zdravotním postižením	,034	,054	,052
Běžná ZŠ vs. základní škola praktická	6,004	,790	,717**

Poznámka: $\Delta R^2 = ,798$ ($p < ,001$). * $p < ,05$ ** $p < ,001$

Graf č. 3: Výnosy z transferů na dítě na rok v závislosti na velikosti školy

6 Závěry a doporučení

Provedená analýza výkazů zisku a ztráty 30 základních škol praktických a 30 běžných základních škol, kde se vzdělávají žáci s LMP formou individuální integrace v běžných třídách, ukázala, že základní školy praktické čerpají z veřejných rozpočtů v průměru více než dvojnásobnou částku na jednoho žáka oproti běžným základním školám, které žáky s diagnózou LMP individuálně integrují.

Průměrné výnosy z transferů na jednoho žáka ve škole činily v roce 2014 v případě základních škol praktických 135 tisíc korun ročně, zatímco v případě běžných základních škol s individuálně integrovanými žáky s LMP to bylo 62 tisíc korun ročně. Je třeba zdůraznit, že se nejedná o náklady na vzdělání jednoho žáka s LMP v základních školách praktických ve srovnání s náklady na vzdělávání stejného žáka formou individuální integrace v běžné škole. Jde o *průměrné náklady na jednoho žáka ve škole*, jakých dosahují základní školy praktické ve srovnání s průměrnými náklady na jednoho žáka dosahovanými běžnými ZŠ, které individuálně integrují děti s LMP. Výsledky lze číst tak, že průměrné výnosy z transferů běžných základních škol na jednoho žáka jsou (nepřekvapivě) výrazně nižší než u základních škol praktických a významně nevzrostou ani při individuální integraci dětí s LMP, i tak zůstanou výrazně nižší než výnosy z transferů na jednoho žáka základních škol praktických.

Náklady na vzdělávání individuálně integrovaného dítěte s LMP v běžné škole budou jistě vyšší, než je vypočítaný průměrný výnos z transferů na jednoho žáka v běžné škole integrující žáky s LMP. Avšak je nutno uvést, že navýšení nákladů související s individuální integrací dětí s LMP bylo v datech zohledněno. Vzhledem k tomu, že jsme pracovali s daty, která zahrnují veškeré výnosy školy z transferů, vypočtený průměrný výnos u běžných základních škol v sobě „zahrnuje“ zvýšené náklady na vzdělávání dětí s LMP formou příplatku k základnímu normativu na tento druh zdravotního postižení (výše příplatku se liší kraj od kraje).

Přestože analýza neposkytuje informaci o tom, jaké jsou přesně náklady na vzdělávání dětí s LMP v běžných školách, informace o tom, jaké jsou průměrné náklady na žáka ve školách, kde tyto žáky individuálně integrují, je přínosná. Pro řízení a plánování podoby školské soustavy je užitečné vědět, že pokud dojde k individuální integraci určitého počtu dětí s LMP do běžné školy a tyto děti budou tvořit několik procent žáků školy, dostane se potřebná průměrná výše transferů z veřejných rozpočtů na jednoho žáka v daných školách na částku pohybující se kolem 60 tisíc korun ročně, zatímco ve školách, kde jsou tyto děti vzdělávány odděleně, se pohybuje průměrná výše transferů na vzdělávání jednoho žáka kolem 130 tisíc korun ročně.

Na základě zjištěných výnosů na jednoho žáka bychom mohli říci, že pokud individuálně integrujeme 100 žáků s diagnózou LMP do běžných škol, například do 10 škol po 10 žácích (takže podíl žáků s diagnózou LMP v těchto školách bude stále pouze v řádu několika procent) namísto jejich vzdělávání v základních školách praktických, dojde ročně k úspoře 7 milionů 359 tisíc Kč, za devět let povinné školní docházky daných dětí k úspoře 66 milionů 233 tisíc Kč.

To, že je v základním školství potenciál pro úspory, je podstatné a pozitivní zjištění, protože v souvislosti se vzděláváním dětí se speciálními vzdělávacími potřebami je naopak třeba počítat s výrazným navýšením nákladů, pokud chceme, aby byly vzdělávací potřeby dětí naplněny.

Při interpretaci zjištěných čísel je však třeba značné obezřetnosti. Ačkoli bylo zjištěno, že při individuální integraci dětí s LMP jsou školy schopné fungovat s průměrnými výnosy z transferů ve výši 62 tisíc korun ročně na žáka, v žádném případě to neznamená, že je tato výše výnosů z transferů *adekvátní*. Ačkoli tato otázka nebyla předmětem této analýzy, je velmi pravděpodobné, že výnosy z transferů v případě individuální integrace adekvátní potřebám žáků by měly být vyšší. Například analýza organizace Rytmus ukázala, že pokud usilujeme o kvalitní vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných školách, neměli bychom počítat s velmi výraznými úsporami oproti speciálním školám.³ Neměli bychom tedy zřejmě počítat s tím, že při individuální integraci dětí s LMP do běžných škol je možné ušetřit celých 73 tisíc zjištěného rozdílu mezi průměrnými ročními náklady v základních školách praktických a v běžných školách, které individuálně integrují žáky s LMP. V souladu s nejlepším zájmem dětí s LMP je vytvoření adekvátních podmínek pro jejich vzdělávání v běžných ZŠ včetně zajištění potřebného vybavení pro výuku předmětů, které jim mohou pomoci připravit se na vzdělávání ve vhodné střední škole a na pozdější pracovní uplatnění. Jedná se například o předměty ze vzdělávací oblasti Člověk a svět práce.

Pokud jde o adekvátnost výdajů na vzdělávání obecně, to, že veřejné výdaje vynakládané v ČR na základní vzdělávání jsou neadekvátně nízké, naznačuje i mezinárodní srovnání. Česká republika vynakládá na základní školství pouze 1,8% hrubého domácího produktu, což je skoro o 40 procent méně než průměr OECD a EU, který je 2,5 %, a řadí se tak spolu se Slovenskem na poslední místa ze všech 35 zemí OECD.⁴ Mzdy učitelů v základním školství dosahují v ČR, vezmeme-li v potaz kupní sílu peněz, pouze přibližně poloviční hodnoty průměru OECD (21 tisíc dolarů ročně v ČR oproti průměrným 41 tisícům).⁵

Avšak z výsledků provedené analýzy lze i přesto vyvodit, že průměrné náklady na žáka v běžných školách individuálně integrujících děti s LMP budou velmi pravděpodobně nižší než náklady základních škol praktických i v případě výrazného navýšení transferů směřujících do běžných škol, protože zjištěný rozdíl mezi průměrnými výnosy z transferů na jednoho žáka v běžných a praktických základních školách byl značný.

Hovoříme-li o úsporách, respektive přesunu zdrojů ze základních škol praktických do běžných škol, je nicméně třeba mít na paměti ještě jinou zásadní věc – výše popsané poměrně značné zdroje aktuálně alokované do systému základních škol praktických je

³ GAJDOŠ, Adam, ZIMA, Vojtěch, BAXOVÁ, Pavla. *Model inkluzivního vzdělávání v ČR. Závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: Rytmus, o.s. 2013.

⁴ OECD (2014a), Table B2.1. Expenditure on educational institutions as a percentage of GDP, by level of education (2011), in *Education at a Glance 2014*, OECD Publishing, Paris.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-table122-en>

⁵ OECD (2014b), Table D 3.4. Average actual teachers' salaries (2012), in *Education at a Glance 2014*, OECD Publishing, Paris.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-table249-en>

možné přeměrovávat do běžných škol, pouze pokud dojde k úplné transformaci základních škol praktických. Dokud bude docházet pouze k individuální integraci jednotlivých žáků do běžných škol a základní školy praktické budou nadále fungovat (pouze s nižším počtem žáků), budou významné zdroje, které by mohly být přesunuty do běžných škol, nadále spotřebovávány v základních školách praktických.

Z analýzy také vyplynulo, že již v současné době je průměrný celkový počet žáků základních škol praktických nízký (57 žáků), průměrně se jedná o 6 žáků na ročník. Třídy jsou tak v průměru naplněny na spodní hranici stanovené kapacity, která je u tříd pro žáky se zdravotním postižením 6 až 14 žáků. ZŠ praktické situaci se snižujícím se počtem žáků řeší různými způsoby, mimo jiné spojováním s jinými školami či rozšiřováním své vzdělávací nabídky i pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení, resp. závažnějším stupněm mentálního postižení.

Závěrem lze shrnout, že v systému základních škol praktických jsou poměrně značné zdroje, dostatečné na to, aby se děti s lehkým mentálním postižením mohly s adekvátní podporou a dostatečně kvalitně vzdělávat v běžných školách. Nezbytným krokem pro to, aby se tyto zdroje do běžných škol dostaly, je nicméně započítání procesu transformace základních škol praktických na základě podrobného vyhodnocení potřeb dětí i kvalifikací a kompetencí pracovníků základních škol praktických, a zejména pak vytvoření adekvátních podmínek pro vzdělávání žáků s LMP v běžných školách.

7 Literatura a zdroje

Nejvýznamnějším zdrojem dat byla data ze školské matriky, které obdržel autorský tým od Odboru statistiky MŠMT formou datového souboru s anonymizovanými daty o vzdělávání všech dětí s diagnostikovaným zdravotním postižením, nebo identifikovaných jako zdravotně či sociálně znevýhodněné děti.

AMNESTY INTERNATIONAL. Chce to více snahy: Etnická diskriminace romských dětí v českých školách [online]. 2015 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/download/file/500>

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. ZPRÁVA Z KONTROLNÍ ČINNOSTI V BÝVALÝCH ZVLÁŠTNÍCH ŠKOLÁCH [online]. 2010 [cit. 2014-04-08]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/6e4232be-1c17-4ff8-ac72-763a23569109>

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. TEMATICKÁ ZPRÁVA - POSTUP TRANSFORMACE BÝVALÝCH ZVLÁŠTNÍCH ŠKOL VE ŠKOLNÍM ROCE 2011/2012 [online]. 2012 [cit. 2014-04-08]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/641ebe0e-36b3-4ba3-af8f-e5bf939040e2>

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. TEMATICKÁ ZPRÁVA - Žáci vzdělávání podle RVP ZV – přílohy upravující vzdělávání žáků s LMP [online]. 2012 [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/9140af7c-eae6-425c-b097-c43938d885c4>

GAJDOŠ, Adam, ZIMA, Vojtěch, BAXOVÁ, Pavla. *Model inkluzivního vzdělávání v ČR. Závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: Rytmus, o.s. 2013.

KLUSÁČEK, JAN. *Nálepkování dětí diagnózou mentální postižení v České republice*. ČOSIV. [online] [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <https://www.dropbox.com/s/1ez153t8vw9zc8v/COSIV-analyza-mentalni-postizeni-data-2014.pdf?dl=0>

MONITOR STÁTNÍ POKLADNY. *Aplikace Ministerstva financí ČR*. [online] [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://monitor.statnipokladna.cz/2014/>

OECD (2014a), Table B2.1. Expenditure on educational institutions as a percentage of GDP, by level of education (2011), in *Education at a Glance 2014*, OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-table122-en>

OECD (2014b), Table D 3.4. Average actual teachers' salaries (2012), in *Education at a Glance 2014*, OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-table249-en>

PEKÁRKOVÁ, Simona. *Nemoc bezmocných: lehká mentální retardace: analýza inteligenčního testu SON-R*. [Praha: Člověk v tísni, 2010], 1 CD-ROM. ISBN 978-80-87456-05-7.

